

Føroyska uttanlands-skuldin alt ov høg!

Skuldin er munandi meira enn í teimum londum vit vanliga samanbera okkum við sigur Búskaparráðið í frágreiðing síni

Almenn umrøða av ymsum búskapar- viðurskiptum Samfelagsligi vansin av stórarí uttanlandsskuld

Uttanlandsskuldin er framvegis ein stóru trupulleiki fyri føroyska samfelagið. Skuldin er meira enn 120 prosent av tjóðarúrtøkuni. Hetta er munandi meira enn í øllum teimum londum vit vanliga samanbera okkum við. T.d. kann nevast, at skuldin í Danmark er um 35 prosent, í Noreg 25 prosent, og í Íslandi er hon umleið 60 prosent av tjóðarúrtøkuni.

Tær negativu fylgjurnar av eini ov stórarí uttanlandsskuld merkjast nú væl á føroyska búskapinum. Fyrst og fremst tí renta og avdráttir av hesi skuld til útlond taka ein alt ov stóran part av tí búskaparliga tilfeinginum, í øðrum lagi tí skuldin setir sera trøngur karmar fyri búskaparpolitikki okkara og samstundis fyri tí frælsi, sum politisku myndugleikarnir hava at arbeiða innan fyri, og í triðja lagi tí búskapur okkara í verandi støðu sera illa tolir nakað bakkast.

Almenn móttvegis privatari uttanlandsskuld

Tað hevur verið ført fram,

at privata uttanlandsskuldin ikki er nakar álvarsligur trupulleiki fyri føroyska búskapin, millum annað tí at hvørt lán bert er ein sak millum lántakaran og lánveitaran.

Hetta er tíværrí ikki so. Privata uttanlandsskuldin, sum liggur um tær 6 milliardirnar, drenar føroyska samfelagið fyri ein so stóran part av samlaðu figgarorkuni, at hetta darvar einari skilgóðari menning og útbýgging av samfelagnum.

Privatir lántakarar skulu gjalda rentur og avdráttir uppá 1,2 mia. kr. árliga. Hetta skerjir sjálvandi útlánsmøguleikarnar hjá føroysku peningastovnunum munandi, tí torført er at endurfígga skuldina leypani.

Privata uttanlandsskuldin tyngir harumframt eisini gjaldfærið hjá almenna sektorinum, við tað at renturnar av hesi skuld kunnu dragast frá í lands- og kommunuskattinum.

Tann gongdin, vit hava sæð seinastu árin, har landskassin hevur áttikið sær ein stóran part av uttanlandsskuldini ger so statt ikki støðuna verri fyri føroyska búskapin sum heild. Hinvegin tyngir tað sjálandi bæði gjaldfæri og rakstur landskassans at ein stórri partur av uttanlandsskuldini nú skal fíggað av almenna sektorinum.

Samfelagsgjaldfærið

Onkuntið hevur verið ført fram, at landið t.d. gjøg-

num húsalánsgrunnin skuldi ført gjaldfæri til samfelagið uttanífrá, fyri harvið at avlasta peningastovnar, so teir fingur gjaldfæri til at fígga ilögur. Møguleikin fyri nýggjum lönandi virkseimi eru tó smáir, og eitt tað týðingarmesta fyri okkum í framtíðini er, at vit ikki nýta tilfeingi okkara til virkseimi, ið ikki er samfelagsliga lönandi. Tað er ein trupulleiki, at húsalánsgrunnurin fær so ringa prioritetstøðu, bæði tí at hann tekur ov lága rentu í mun til prioritetstøðuna, og tí at hann hevur so litlan kunneleika um gjaldsførleikan hjá lántakunum. Tað er ikki sunt búskaparliga, at lánveitingin fer fram til rentu lægri enn marknaðar Treytir, tí tað førir við sær ein eftirspurning, ið ikki er í trád við samfelagsliga kostnaðin av at fremja tær ilögur, ið verða fíggaðar av tí stuðlaðu figgingini.

Tað, at samfelagsgjaldfærið er vánaligt, samstundis sum at litið lönandi virkseimi er at seta í gongd, hevur við sær at nýggið bakkast merkjast sera mein. Tað er tí umráðandi at gjaldfærið gerst betri. Við okkara stóru uttanlandsskuld í huga og við tí veruleika í huga, at beint sum er, eru bert fáar kreditverdar ilögur at finna í tí føroyska samfelagnum, so má viðurkennast, at tað ikki er uttanífrá, at gjaldfærið skal ella kann koma.

Tað føroyski búskapurin hevur verið fyri stórum bakkasti tey seinastu 2-3 árin. Orsøkin fyri bakkastið er fyrst og fremst at finna í tí ilöguvirkseminum, ið froy fram, bæði alment og privat, upp gjøgnum 80-ini. Stórar ilögur vórðu framdar, sum ikki vóru lönandi, hvørki samfelagsliga ella — í longdini — privat. Úrslitið er, at vit í dag við rentum skulu afturgjalda eina skuld, sum ikki hevur givið munandi ikast til samfelagið.

Gjaldsjavni

Gongdin í okkara samhandli við útheimin hevur tó tey síðstu árin verið góð, soleiðis at skilja, at

okkara handilsjavni er batnaður nógv. Fyri 1991 er útlit fyri javnvág á gjaldsjavnanum. Um vit ikki fáa kurstap á okkara uttanlandsskuld, so merkir hetta, at skuldin við árslok 1991 ikki verður nógv størri enn skuldin við árslok 1990.

Hetta er ein einastandandi skjót gongd. Eitt sera stórt gjaldsjavnahall í 1988 er upp á try á vent til javnvág í 1991.

Nógv vilja kanska siga, at so eru vit komin á mál. Vit kunnu seta aftur í gongd virkseimi, fáa hjólini at mala.

Vandamikið er tó at hugsa so! Tað vit skulu, er at koma inn í eina gongd, har javnvág ella avlop á gjaldsjavnanum heldur er reglan enn undantakið. Javnvág á gjaldsjavnanum í 1991 er sera týðningarmikið og gott, men kortini bert eitt stig á vegnum!

Niðurstøðan av omanfyrirstandandi er tó ikki, at virkseimið og hjólini skulu standa still.

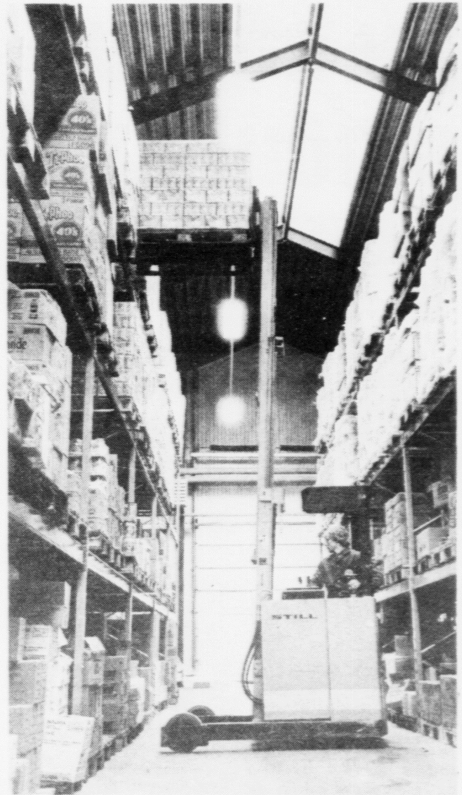
Tað er sera umráðandi, at ilöguvirkseimið ikki steðgar upp. Eitt samfelag við litlum og ongum ilöguvirkseimi verður afturúrsligt, fær arbeiðsloysistrupulleikar og hevur sera ringt við at koma í gongd aftur.

Tað er umráðandi at ilögur verða framdar í fiskivinnuna, eisini í framtíðini, tó at tað als ikki eigur at vera í sama mun, sum tað hevur verið gjørt tey farnu árin. Fiskivinnan má somuleiðis umstillast til eitt hóskaðni veiðitryst undir Føroyum.

Alivinnan er ein kapitalkrevjandi vinna, sum tey komandi árin má skipast, so hon fær givið samfelagnum tað ikastið, sum hon óivað eigur at kunna.

Hartil kemur, at tað verður sera neyðugt at umskipa okkara vinnuliv, m.a. mugu heimamarknaðarvinnurnar vegna tann nýggja EF-sáttmálan í framtíðini kappast á jøvnum færi við innfluttar vørur og tænastur. Henda umskipan fer at seta krøv til figging.

Treytin fyri at fremja tær omanfyrirnevndu ilögurnar skal vera, at tær geva eitt samfelagsbú-

skaparligt ikast. Ilögur, ið ikki geva eitt ikast, skulu framvegis ikki fremjast!

Vit standa sostatt í tí truplu støðu, at vit hava tørv á figging til ilögur, samstundis sum vit hvørki skulu ella kunnu fáa hesa figging til vega í útlondum, vit neyðast jú at læna uttanlands fyri at rinda avdráttir av verandi skuld.

Hetta er tað sama sum at siga, at vit sjálvi mugu fáa figgingina til vega. Tann einasti máttin vit sjálvi kunnu fáa figging til vega, er við at økja um uppsparingina.

Ella við øðrum orðum, at nýtslan má minka.

Stimbring av uppsparingini

Nýtslan kann ávirkað beinleiðis frá figgarlógini, við avgjöldum og/ella við beinleiðis sparingum á figgarlógini. Hesin móguleiki skal eisini nýstast, men tað er tó uttan iva av nógv størri týðningi, at borgararnir sjálvir fáa størri trøngd til at spara upp, enn talan er um í dag.

Okkara skattaskipan í dag eggjar til skuldarseting, serstakliga tann ólika skattaviðgerðin av rentu-inntøkum og rentuútreiðslum. Nakað er tó gjørt á hesum øki, rentufrádrátturin er avmarkaður, soleiðis at rentuútreiðslur av nýtslulánum gevir ikki frádrátt í skattinum.

Avtøkan av rentufrádráttarrættinum fyri nýtslulán fer at fáa posi-

tiva ávirkan á búskapargongdina. Hetta tiltakið tvingar uppsparingina upp, við tað at tiltakið førir til minni lántøku og samstundis skjótari afturgjalding av lánun, tí at prisurin uppá læntan pening er upparin. Hetta minkar munandi um lánsfíggaðu nýtsluna, og minkar hetta í øðrum lagi um handils- og gjaldsjavnahallið. Hinvegin hevur landsstýrið samtykt eina skattalækking á landsskattaskalanum, sum uppvigar ta skattalækking, sum kom fram við avtøkuni av rentufrádráttarrættinum fyri nýtslulán.

Samanumtikið virkar henda broyting kortini positivt, tí rentufrádráttarrætturin virkaði sum ein landskassastudningur til at keypa bil, summarhús, seðhus nr. 2 og 3 og stuttleikabát osfr. Landskassin beinleiðis skundaði sostatt fólk til at læna so nógv sum gjørgligt til tilik endamála og virkaði hetta avlagandi fyri føroyska búskapin. At hesin óbeinleiðis studningur til privatnýtisluna nú er burtur, er eitt stórt framstig.

Avmarkingin í rentufrádráttinum hevur tó ikki tikið burtur ta ólika skattaviðgerðina av rentum, t.v.s. ein lágur rentuskattur og stóru rentufrádráttur. Um rentufrádrátturin fyri onnur lán enn nýtslulán verður minkaður, so økist tann omanfyri viðgjørd ávirkan á nýtsluna.

